

take spise učitelj takrat navadno rad ne čita, ko se mu ravno ponujajo; kadar bi jih pa potreboval, to je takrat, kadar se za šolo pripravlja, jih pa nima pri rokah. Zato bode menda hvaležna naloga, 1) zbrati iz naših časnikov, kar se je tū pa tam v tej stroki dobrega že natisnilo in 2) dodati novih dobrih vzgledov, kakoršnih se še ni na beli dan spravilo.

Vsak izurjen slovenski učitelj res da ne bo potreboval takovega navoda, a vprašam: kdo se more ravno gledé našega slovenskega jezika izurjenega imenovati? Malokdo! Kar je mlajših učiteljev, ti razpolagajo res s precejšnjo množino pridobljenih znanosti, a manjka jim večkrat vaje, pridobljeno blago, katero so si v nemškem jeziku prisvojili, po najboljši poti slovenskim otrokom razložiti. O njih bi se skoro smelo reči: imajo, pa prodajati ne znajo. O starejših naših sodrugih bi nekateri morda trdili, da veljá ravno nasprotno, da bi dobro prodajali, ako bi le dovolj imeli. Jaz tega ne rečem, a trdití pa smem, da se nekateri poslužujejo starih metod, katerih novejša šolska praksa in napredna metodika ni po vsem potrdila. Nekaj je pa tudi tovarišev, kateri so v metodah preveč izbirljivi ali vsaj nestalni. Ker se jim način poučevanja, ki so ga brali v tej ali oni knjigi ali v časopisu, ni takoj vspešnega izkazal, hitro se lotijo drugzega in tretjega ter tako begajo sebe in učence. Temu je bil vzrok to, ker se je slovenskim učiteljem ponujalo preveč raznovrstne hrane, in še to v nekoliko neumljivi in preveč hvaljeni obliki. Zato je silno potrebno, da dobimo enkrat v domači besedi navod, ki bode priporočal in poudarjal največ le en način, kako vspešno poučevati našo mladino v našem jeziku z ozirom na naše razmere, na naše knjige, naše moči in naša sredstva. Morebiti se meni to vsaj nekoliko posreči.

Novice

pa

Dr. Janez Bleiweis.

XIX. 1861. „Novo leto je vsakemu časniku pripravna prilika rēči svojo. Novice — po svoji obilni udeležbi pisateljev iz vseh krajev naše domovine v resnici glas slovenskega naroda — imajo nalogo blagostanje in omiko slovenskega ljudstva povzdigniti in se potegovati za pravice njegove . . A doslej smo le malo dosegli . . Ni tedaj čuda, da mi Slovenci gledamo na cesarski ukaz od 8. avg. 1859 kakor sveti trije kralji na zvezdo, al zmiraj — zastonj! . . Cesarski diplom od 20. avg. nam je zagotovil novo dobo . . Svobodno gibanje županij, deželni zbori in državni zbor je tista važna trojica, ki nam obeta bolje, nove čase . . Prevdarjati je že sedaj treba, ktere može bomo volili v zборе, ki bojo razsojevali našo srečo ali nesrečo. Le možje rodoljubni, ki naše reve in naše žulje poznajo, možje znane poštenosti, bistrega uma, vajeni v besedi, in ki se ne bojé odkritoserčno govoriti, naj bojo brambovci naših pravic. Kimovce, hinavce, mevže, izrodnike pustimo drugim . . Bolja prihodnost nam je zagotovljena. Te se zdaj veselimo, nikoli pa pozabivši prislovice naše, da le sloga jači, nesloga tlači. To so naše serčne želje o nastopu nove dobe mnogonárodne Avstrije, pravi vrednik v prvem spisku „Slovencom za novo leto“. Bog daj srečo!“ —

V devetnajstem tečaju je dr. Bleiweis spisal posebej na pr.: „Kako murbe ravnati, da bomo pridelovali čedalje več svile. O tatvini sadja. Naši kmetje. Mlačnim rojakom v prevdarek. Našim kmetijskim gospodarjem v prevdarek. Vojska zoper kerte. Kaj zima storí. Ali ima luna nekašno moč do rastlin. Sadimo divji kostanj in zakaj. Kako se dobi dobro in kaljivo murbino seme. Nekaj o tem, kar je kmetijstvu najbolj

potreba. Kostí množijo redivnost zemlje. Kuga svilnih červičev v Evropi. Čujte gospodarji, ki imate živino. Kos in serpov ne bomo več klepali. Kako bi asekuracija zoper točo se dala najbolje napraviti. Zgodnji krompir. Vertni in poljski čuvaji. Oreh. Pregovori za kmetijske pa tudi druge ljudi. Senožet kmetijskega gospodarja največi zaklad. Sol pri reji telet. Besedica o globokem in plitvem oranji. Šota in nje pepel za gnoj. Dobrovoljen opomin zavolj cepljenja koz itd.“ Spisaval je tudi kratke gospodarske, kovaške, živinozdravilske skušnje in novice. —

„Nove vélike postave za vse cesarske dežele“ priobčujejo se v 10. l. s pristavkom: Te nove, že tako dolgo (vsled ces. diploma od 20. okt. 1860) pričakovane postave so toliko važne za nas vsakega, da jih, opustivši vse drugo, kar sicer devljemo na prvo stran, postavimo današnjemu listu na čelo: Oklicni patent cesarski. Ustava za državni zbor. Ustava za državni svét. Ustava za deželne zборе. — Kako pa se voli v državni zbor. Volilcom slovenskim vsem za deželne zборе, kjer se naznanja, kakošni morajo biti možje — poslanci. — Peticija (prošnja) Slovincov do c. kr. državnega ministra g. viteza Schmerlinga o zadevah šolstva, ces. uradnij in razglaševanja ces. postav in družih oklicev (144. 145). Odgovor protivnikom slovenske peticije. — Naš program. Šolski naš program za Slovence gledé ljudskih in srednjih šol (367. 368). To vse so stvari, v kterih je kot voditelj sodeloval dr. Bleiweis. — Sam izvoljen za poslanca v treh krajih — v Ljubljani, Kranji in Kamniku — sprejame volitev za Ljubljano — njeno okolico — in zahvaljevaje se volilcem za toliko čast pravi v odpertem pisemcu (str. 108): — „misliti si ne morem drugač, kakor to, da neutrudljiva delavnost, katero žertujem v Novicah svojemu preljubemu narodu že veliko let, mi je naklonila to veliko zaupanje in da je to neprecenljiva hvala Novicam in tistim domorodnim rečém, ktere one zastopajo“. Razun Novičarja iz domačih in ptujih dežel — je spisoval največ sam novice iz deželnih zborov ter poskerbel, da so se govori naših poslancev nekaj v listu nekaj v dokladi priobčevali. — Slovenci! kliče v l. 11 dr. Bleiweis, bliža se imenitni čas in že je predurmi, da bomo volili poslance v deželni zbor po novi ustavi, ki nam jo je podelil presvetli cesar 26. svečana t. l. Ako ste dobro prebrali ustavno postavo, ki so jo Novice v zadnjem listu na znanje dale, morate pač spoznati, da še kaj takega ni bilo. — Nato podučuje svoje rojake o tej stvari, in sklepa, naj si volijo može s tistimi trojnimi lastnostmi, ki smo jih v poslednjem listu Novic na 77. strani pisali. In tam priporoča: „Posebno se ogibajte onih domačih mož, ki bodo po vetru plajšč zasukavši zdaj naenkrat, ko bi trenil, premenili se iz protivnih ali mlačnih ljudi v tople, vroče prijatle mile naše slovensčine. Ni večjega gada kot so taki veternjaki; ti bodo berž drugače plesali, če bi se jim druga kakošna zagodla. Pazite dobro na volkove v jagnečjem kožuhu. Ločite pleve in ljuliko od čistega zernja!“ — In žal! vprav Slovincem se takih ni manjkalo. Vže na str. 240 odgovarja vredništvo: „Gosp. dopisnikom, ki so nam dopise zoper g. Dežmanovo obnašanje poslali v prozi in pesmah: Ker celih Novic z obilnimi spisi, ki smo jih prejeli od mnogih slov. krajev, ne moremo popisati, nam ne bote zamerili, ako jih denemo ad acta. Da pa pravice ne žalimo, moramo povedati, da nam je tudi nekdo pod imenom odsluženega vojaka zahvalnico na g. Dežmana poslal, ki se véde, kakor da bi bila res tako menjena, pa obsega od konca do kraja toliko smešnic, da ne vemo, pri čem da smo. V izgled damo iz pisma le eno uganjko: Zakaj se krajnski fantje s tako žalostjo od svojih mater in svojih ljubic ločijo, kadar imajo k soldatom iti? — Večidel samo zato, ker — nemškega jezika ne zastopijo. — To je prvo, kar slišimo. Fantjel kaj je res taka!“

Ker se je vzbujala narodna vzajemnost slovanska, povedal je v Novicah, kaj je

panslavizem; da je književni ali literarni dober in dopuščen, državni ali politični pa nedopuščen, puntarsk, na pogubo Avstriji; povedal je tudi, od kod da jemljemo slovensko omiko. — Da nam je političnega lista živo treba, so Novice že lani prve dokazale . . . Ko bi Novice hrepenele biti „Amtsblatt“, bi bile že lahko leta 1849, ko jim je minister Bach to čast ponujal in ne bi bil prišel „Časnik Ljubljanski“ na dan. Al Novice so rekle takrat, da ostanejo to, kar so iz začetka bile, in tistim, ki mislijo sedaj 1861, da Novice se hočejo vésti kot „političen časnik“ in ne imeti zraven sebe družega, rečemo danes, da Novice bojo ostale, dokler bojo pod sedanjim vredništvom, tudi do konca to, kar so do zdaj bile in da večkrat ko enkrat ali dvakrat na teden ne bojo nikdar izhajale in nikdar ne svojega obsežka spremenile . . . Da bi se ne splačal dandanašnji politični list slovenski, ni dvombe, ako le dobí vrednika kakor ga je imela nekdanja Slovenija (7. 48. 168). — Šolske reči je sproti rad priobčeval; povedal svojo misel o spisovanji šolskih slovenskih bukev (268), o slovénsko-nemškem slovníku (228), o gimnaziji in o realci (151. 157). Pervi je dr. Bleiweis podpisal donesek svoj (50 gld.) za akademijo jugoslavensko in naznanjal nabiro po Novicah (281 . .). — S posebno vnmemo je delal na to, da se je ustanovila v Ljubljani narodna čitalnica in po poterjenih pravilih obhajala v obletnici cesarskega oktoberskega diploma 20. oktobra svoj rojstni dan (326. 356).

Novice so nekterim ljube, nekterim tern v péti . . . Novi časi so dali novo važnost vsem časnikom . . . Prizadjale si bojo s krepko podporo domoljubnih prijatlov svojo dolžnost zvesto spolnovati. — Da vzamemo časih nasprotna si dopisa v Novice, nam menda ne bo noben gosp. dopisnik za zlo vzal, kdor vé, da vsi le iščemo domoljubnih mož, in če smo si tudi včasih „inimici causae“, smo si vendar „amici personae“ (304). — Velik časnik slovensk prepuščamo drugim; Novice ostanejo kar so bile: list za narod slovenski . . . Nobenemu drugemu narodu sovražne, bojo terjale kakor dosihmal le, kar tudi slovenskemu narodu po pravici gre; od tega vodila pa ne odstopile za dlako, če tudi pisano gleda protivnik (414)“.

XX. 1862. „Kaj si želijo Novice od novega leta“ za Avstrijo državo in posebej za slovensko našo domovino, kaže v prvem sestavku, češ, enake dolžnosti, enake pravice, in Novic sveta naloga je, v vrsti z drugimi domačimi časniki, ktere vse edina misel vódi, braniti pravice slovenskega naroda, ktere ga je tudi Bog ustvaril in mu Cesar dal njegove pravice. — In v zvezi s tem, kar je povedal vrednik konec lanskega in v prvem listu tega leta razlaguje (str. 10. 11): Kdo so protivniki naši? Prvi so nevedneži, drugi veternejaki, tretji zlobneži — dopisuni po nasprotnih časnikih. Dodavši še pešico uskokov ali odpadnikov, kteri ne spadajo v nobeno vrsto, sklenemo te vrstice s tem vošilom: Bog daj, da se tudi s prvo vrsto porazumemo, ter da se veter obrne za drugo; tretji pa želimo, da naj le še naprej dalje sama sebe gnjusi kakor do sadaj; prišel bode čas, ako Bog dá, da bo njihovi hudobji in njihovemu rogoviljenju konec“.

Spisal je dr. Bleiweis v dvajsetem tečaju posebej na pr.: „Poduk o boleznih goveje živine, ktera se nahaja ravno zdaj po več naših krajih. Ministerski ukaz zavolj znižane cene živinske soli, — pa še ena želja naša. Kdor si hmelja prideluje, možnjo si napolnuje. Župani, eno besedico do Vas. Nektere poljedelske pravila kmetovavcom. Črne bukve. Graška asekuracija zoper ogenj v pretečenem letu 1861. Še nekaj o murbah. Varovajte gojzde in sadite les. Navadne napake pri vinstvu. Krvomok, ki sedaj po več krajih goveda napada. Ali kmetijske družbe ali kmetijske zbornice. Samoklajarji. Zavolj cestnikov na Kranjskem. Kdo so najbolji varhi na polji in v gojzdi. Prepoved skrivnih zdravil. Zakaj se ne sadé drevesa po mejah na polji. Vprašanje in odgovor zastran móre pri prešičih. Čujte gospodarjil goveja kuga nam žuga itd.“ —

Da bi se po mestu v družinah in hišah gosposkih bolje čislali jela slovenščina, v ta namen je trudil se dr. Jan. Bleiweis v čitavnici, in podučno-humorističen govor v njej dal je tudi posebej natisniti v knjižici 18) z naslovom: „Slovenski jezik pa Krajnska špraha“. V Ljubljani 1862. 8. str. 16. Natisnil J. Blaznik. — V tej knjižici dokazuje, da naš jezik je jezik slovenski, da se od nekdanj tako imenuje, in da „krajnska špraha“ je le po primešani nemščini ali laščini pokvarjeni slovenski jezik, katero špraho moramo kot plevel trebiti iz pšenice, da bode jezik naš čista slovenščina, vredna svojih slavni sestic, ki jih govori nad 80 milijonov sorodnih nam bratov.

V tem tečaju je dr. Bleiweis, pregovorjen po prof. J. Macunu, jel pisati r samoglasniško, in na nekatere oponašanja odgovarja v spisku: Zakaj Novice izpuščajo tihi e in pišejo črko r kot samoglasnik (34)? — Zlat je nauk, ki ga daje vredništvo o slovenski pisavi dopisniku (16): Vaš dopis kaže, da ste sposobni stopiti v vrsto slovenskih pisateljev; le lotite se spisov, ktere ste nam obljubili, samo poglavitne reči ne zabite: pišite po domače, to je, v duhu našega jezika, pa ne ptujega; mislite po slovensko, pa pišite ne zavito v dolgih perijodah, ampak v kratkih stavkih, prosto in lahko razumljivo; ne rabite preveč samostavnih imen, posebno abstraktnih se varite kakor živega ognja; glagoli naj nadomestujejo samostavne imena; namesto ptujih rabite domače slovenske izreke, prislovice, vsklrike itd., ki jih še veliko v narodu živí, pa se žalibog! še preveč pogrešajo v naši pisavi. Vsak jezik ima lastnosti svoje; teh se držimo, pa se ogibujmo ptujih. — O pogostnih pomotah na naših poštah daje (86) nauk: Naj naši ljudje se ne pošiljajo v ptuje kraje, ampak taki naj služijo v naših krajih, ki naš jezik razumejo in katerih mrzlica ne strese, kadar jim pride pismo s slovenskim napisom v roke. Da pismo z napisom v „Postojno“ roma v „Zagreb“, in da so taki nevedni poštni uredniki, kterim se mora tolmačiti, da Postojna je „Adelsberg“, to je že samo po sebi kritike dosti za preljudbo našo ravnopravnost! — O prevelicah davkih vsled katasterske cenitve na Kranjskem opominja (210) Bleiweis prav: Tukaj se pač očitno vidi, da tisti, ki se poganjajo za obveljavo jezika domačega v vseh zadevah in terjajo, da kdor ima z našim ljudstvom opraviti, mora v njegovem jeziku ž njim govoriti, niso jalovi sanjači in sebičneži, kakor jih pitajo nasprotniki ravnopravnosti národne domači in ptuji. Dokler ne bo naš jezik pravične te obveljave popolnoma dosegel, bo naš kmet zmiraj mutec in ptujec v lastni svoji deželi. Vemo sicer, da so tudi gospodarji bili, ki so znali po nemški govoriti s ptujimi katasterskimi možmi; al velika večina ljudstva našega ni mogla tega, in je mogla tedaj molčati — in ker nismo imeli dosti krepkih zagovornikov svojih, kakor so jih imeli Štajarci, je prišel tisti sila veliki razloček na dan, ki je med kranjsko in štajarsko katastersko cenitvo zemljišč, in vse pozneje potegovanje tadanjih deželnih stanov bilo je zastoj! —

K prof. M. Peternelovemu sestavku: „Imena, znamenja in lastnosti kemiških prvin“ v letopisu ljubljanske niže realke pristavlja: Pri ti priložnosti si ne moremo kaj, da bi ne omenili, kako zeló Slovenci pogrešamo matice in društva, katero bi potrebnih knjig dajalo natislovati. Žalibog je malo pisateljev tako srečnih, da bi zamogli zraven svojih del in trudov dragi domovini žrtovati še svoje pičlo premoženje. Ali bi se s pomočjo slovenskih rodoljubov ne dalo spraviti na dan društvo, ki bi izvrstne vednostne in lepозnanske dela na svitlo dajalo in večidel revne pisatelje podpiralo? To vprašanje stavimo zlasti vam domorodci, ki vam je mili Bog materialnega blaga dovolj dodelil (273). — Novo leto je pred durmi . . . Skušnje preteklega leta nam kažejo, da je nam Slovencom ustava dosihmal še skor vse na dolgu ostala v narodnih pravicah, brez kterih za nas ni prave svobode. Zahtevamo pa o tem nič družega kakor to, kar pošteni udje mnogonarodne Avstrije terjati morejo, — in kako pohlevne so naše terjatve za zdaj, ko spo-

znamo, da ni mogoče na vrat na nos odpraviti vseh zastarelih napak, kaže svetu naš program, ki smo ga razglasili v 45. listu lanskega leta in kterega smo se vseskozi zvesto držali pa se ga tudi v prihodnje bomo. Protivniki naših narodnih pravic sicer za-se hočejo, da njim ustavna svoboda sije kot plinova (gazna) luč, mi pa naj smo z lešrbo zadovoljni; ker pa nismo, so celo leto skor dan na dan razlivali hudobni strup obrekovanja in naltolcevanja očitno in skrivé na nas, češ, da omamijo delavnost našo. Al zmotili so se! Kdor stoji na postavni poti, ne oplaši ga psovanje nobeno. Kolikor bolj so mislili sovražniki naši, da podirajo dom slovenski, ki v pravični Avstriji svoje trdno stališče išče in ne škili gori v „nemško carstvo“ pa tudi ne doli na „novo južno kraljestvo“, toliko bolj so pomagali zidati nam močno trdnjavo, s ktere vihra zastava s tremi barvami: „vera, car, domovina“; zakaj začeli so se dramiti tudi taki, ki so pred spali, in se vstopili pod zastavo národno. In spolnile so se nepozabljive nam besede rajnega g. knezoškofa Slomškega, ki so nam jih ob novem letu pisali, rekši: „Le naj gnojijo protivniki naši z gnojnico hudobnih jezikov, — za toliko gorši bode pravična naša reč rastla, ker Bog je z nami in cesar“. Ker se bojo začeli prihodnje leto deželam toliko važni deželni zbori, bojo Novice donašale vse, kar se bo važnega godilo v njih, in kakor letos niso skope bile z dokladanjem posebnih listov, tako bojo tudi v novem letu storile kadar koli bo potreba, da bravci obširniše zvedó vse imenitnejše stvari po svetu (432).

Učne slike iz zgodovine.

(Piše **Tone Brezovnik**.)

(Dalje.)

V. Morska bitka pri Salamini. (480 pr. Kr.)

Mej tem, ko so se pri Termopilah na suhem vojskovali, se je pri Artemizijskem nosi tudi grško brodovje skusilo s perzijskim, in ni se mu umaknilo. Ko jim pa doide poročilo, da je junaški Leonida s svojo četico pal, sprevidijo, da se srednja Grška ne dá več ubraniti sovražniku, ter so se vrnil domov, da bi branili Atene.

Neštevilna Kserksova vojska pa se je valila brez upora naprej. Grozovito so divjali perzijski vojaki. Kamorkoli so prišli, so požigali vasí, podirali mesta, ljudi pa prav po živinsko mučili in morili.

V tej bedi spomnil je vrli Temistoklej Atenjane zopet na Apolonov rek: Le leseno zidovje bo Atenjane rešilo. Na njegov svèt so zapustili nesrečni prebivalci svoje mesto. Starčke, žene in otroke so odpravili na bližnje otoke; kar pa je zamoglo orožje nositi, je moralo na ladije. Zapuščeno mesto so divjaki takoj porušili.

Mej tem se je vse grško brodovje, blizo 400 ladij, zbralo pri Salamini, ne daleč od Aten ter pod poveljništvom Temistoklejevem pričakovalo sovražnika. Ko ta pride in je bilo vse morje kakor daleč je okó segalo, s perzijskimi ladijami pokrito, vpade jim serce. Vsi so hoteli zbežati. Premedeni Temistoklej si je tudi iz te zadrege vedel pomagati. Hitro pošlje skrivaj zanesljivega sužnja k Kserksu ter mu naroči, da naj mu pové to-le: „Mogočni kralj, jaz sem Tvoj prijatelj ter želim v tvojo službo stopiti. Grki so se med soboj sprli ter nameravajo zbežati. Okleni jih in vse brodovje je Tvoje“.

Kserks, ki je komaj čakal, da bi Grke tudi na morji premagal, prijadra takoj ter oklene Grke. Grki so tedaj morali ostati ter se bojevati. S to zvijačo rešil je Temistoklej domovino. Priboril je tù (l. 480 pr. Kr.) najslavnejšo zmago nad perzijanskim brodovjem. Ves zbezan zbeží Kserks proti Helespontu. Iz bojazni, da bi ga Grki ne vjeli,